

KÜRESEL GÖÇ ARTARKEN 'GÖÇMEN OMBUDSMANLIĞI'NIN GEREKLİLİĞİ: OMBUDSMAN RAPORLARI ÜZERİNDEN İNCELEME

The Need for a 'Migrant Ombudsman' in the Face of Increasing Global Migration: An Analysis through Ombudsman Reports

Prof. Dr. Gülizar ÇAKIR SÜMER*

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim YILDIZ**

Geliş Tarihi: 2.02.2025 | Yayına Kabul Tarihi: 24.05.2025

Öz

Uluslararası göçlerde meydana gelen artış, göçmenlere yönelik tepkileri artırmakta ve göçmenlere kötü muameleleri yaygınlaştırmaktadır. Gittikleri ülkelere istenmeyen kişiler olarak göçmenlere uluslararası mekanizmanın gerektirdiği kurallara aykırı davranılmaktadır.

Uluslararası göçler sonrasında farklı din, dil ya da ırktan olmaları nedeniyle göçmenlerin maruz kaldıkları ayrımcılığın yanında uğradıkları haksızlıkların resmi makamlarca dikkate alınmayışı, önemli sorunlara kaynaklık etmektedir. Göçmelerin yaşadıkları sorunların çözüme kavuşturulması için şikâyetlerin ortaya konulması gerekir. Bu noktada ombudsman kurumlarının önemli etkiye sahip olduğu görülmek-

Abstract

The increase in international migration has intensified negative reactions toward migrants and led to a rise in mistreatment. In the countries to which they migrate, migrants are often treated as undesirables, in violation of the rules established by international mechanisms.

Discrimination against migrants due to their different religion, language, or ethnicity, coupled with the failure of official authorities to address the injustices they face, has become a significant source of problems. Bringing their complaints to light is essential to solving the issues that migrants face. At this point, ombudsman institutions have proven to be highly effective. Ombudsmen not only monitor

* İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, gulizar.sumer@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6642-5130

** Siirt Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ibrahim.yildiz@siirt.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4440-837X

tedir. Ombudsmanların hem göç politikalarının uygulanmasını izleme hem de sorunları tespit ederek yönetimlerin kendilerini iyileştirmelerine yönelik etkileri vardır.

Çalışmanın amacı, göçmenlere karşı değişen olumsuz tutum nedeniyle özel amaçlı bir göçmen ombudsmanlığının gerekliliğini ortaya koymaktır. Bu amaca ulaşmak için farklı ülke ombudsmanlarının hazırladıkları raporlar aracılığıyla göçmenlerin yaşadığı sıkıntılar ve uğradıkları hak ihlalleri incelenmiştir. Farklı ülke ombudsmanlarının raporlarında ise göçmen başvurularına yönelik değerlendirmelerin uzun sürmesi, göçmen barınma ve tutuklevlerinin aşırı kalabalık olması, geri itmeler ve toplu sınır dışı etmeler, etnik taciz, bürokratik engeller, kötü beslenme ve sağlık koşulları, ücret ayrımcılığı, polis şiddeti, din temelli göçmen kotası ve bu sorunlar karşısında bağımsız ve etkili soruşturmaların yapılmayışı gibi konular dikkat çekmektedir. Çeşitli konularla ilgilenmesi ve iş yükünün fazlalığına rağmen genel ombudsmanlıklara yansıyan göçmenlerle ilgili bu sorunlar ciddi boyuttadır. Sonuç olarak küresel düzeyde artan göçün yöneldiği ülkelerde göçmenlere uygulanan ağır baskı ve haksızlıkların gündeme alınmasında ve giderilmesinde "göçmen ombudsmanlığı" gibi özel amaçlı bağımsız yönetsel yapılara olan ihtiyaç artmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen, Uluslararası Göç, Ombudsmanlık, Göçmen Ombudsmanlığı

the implementation of migration policies but also identify problems and influence administrations for improvements.

The study aims to highlight the need for a specialized ombudsman for migrants as a response to the growing negative attitudes toward migrants. To achieve this goal, the difficulties faced by migrants and the violations of their rights were examined through reports prepared by ombudsmen from different countries. These reports highlight several critical issues, including lengthy processing of migrant applications, overcrowding in migrant shelters and detention centers, pushbacks and mass deportations, ethnic harassment, bureaucratic obstacles, poor food and health conditions, wage discrimination, police violence, religious-based migration quotas, and the lack of independent and effective investigations to address these problems. Despite the broad scope of the responsibilities and heavy workloads, the migrant-related problems reflected in the general reports of ombudsmen are severe. Consequently, as global migration increases, there is a growing need for specialized, independent administrative structures, such as a "migrant ombudsman", to address and mitigate the intense pressures and injustices faced by migrants in destination countries.

Keywords: Migration, Migrant, International Migration, Ombudsman, Migrant Ombudsman

GİRİŞ

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından yayınlanan "2024 Dünya Göç Raporu"na göre; 1970 yılında 84.5 milyon olan uluslararası göçmen sayısı 1980 yılında 102 milyona, 1990'da 153 milyona, 2000 yılında 173.2 milyona, 2010'da 221 milyona ve 2020 yılında 280.6 milyona ulaşmıştır. Rapor'da 2024 itibarıyla

tahmini 281 milyon civarında uluslararası göçmen olduğu (IOM, 2024) belirtilmiştir. Söz konusu Rapor'daki verilere göre 50 yıllık sürede uluslararası göçmen sayısı 3 kattan fazla artış göstermiştir.

Savaşlar, etnik ve dinsel baskılar ile ekonomik koşullar, göçün ana nedenleri iken bugün çevre sorunları ve özellikle iklim değişikliği göçün en önemli nedenleri arasına girmiştir. Günümüz dünyasında bu koşulların belirleyici olduğu göç hareketi daha çok küresel güney denilen ve gelişmekte olan ülkelerin yoğun olarak yer aldığı coğrafyadan kuzeye yani gelişmiş ülkelere yönelmektedir. Göçmenler, daha iyi yaşam imkânlarına sahip olabilmek düşüncesiyle Amerika'ya ve Avrupa ülkelerine göç etmeyi tercih etmektedir. Yasal göçün kısıtlı olması, zor ve uzun süren aşamaları, yasadışı göçü önemli bir seçenek haline getirmektedir. Artan yasadışı göç sürecinde ve sonrasında ise sıklıkla insani krizler yaşanmaktadır.

Uluslararası göçmen sayısındaki artış, hükümetlerin göçe yönelik tutumlarında da ciddi değişimlere neden olmaktadır. Yasal ve yasadışı göçü sınırlandıran hükümetlerin çoğu, göçmenlere yönelik katı kuralları uygulama eğilimine girmektedir. Göç ve göçmenlere yönelik tutum değişikliğinde nüfus artışının kamu hizmetleri ve maliyesi üzerinde oluşturacağı baskı, ulusal kimlik kaybı ile ayrılıkçı veya kültürel alanlara yönelik kaygı ve endişeler yer almaktadır (IAS, 2025). Göçmenlere, ait oldukları ulus, din, etnik köken gibi kimlik ve özellikleri nedeniyle önyargılı ve adaletsizce davranılmaktadır. İçinde bulundukları zorlu yaşam koşulları nedeniyle dezavantajlı bir grup olan göçmenler, göç ettikleri yerlerde dışlanabilmekte, çoğu zaman da yerel halkın sahip olduğu temel haklardan dahi yararlanamamaktadırlar. Göçmenler, yaşadıkları zorlukları dile getiremedikleri gibi göç karşıtı yönetimlerin kötü uygulamaları ve ırkçı saldırılara maruz kalabilmektedir.

Farklı etkilerle göçmen, mülteci veya sığınmacı sayısında sürekli bir artış gözlenmektedir. Artan göç, bu göçün hedefinde olan batılı ülkelerde çeşitli sosyal ve ekonomik tepkilere neden olmaktadır. Göçün yöneldiği hedef ülkelerde çeşitli önlemler alınmakta ve sınırları geçmeyi başaran mültecilere yönelik baskılar ise artmaktadır. Tutukevlerine yerleştirme, eşyalara el koyma, yardımların kesilmesi, aile üyelerinin getirilmesinin engellenmesi ve din değiştirme gibi zorlamalar bunlardan bazılarıdır.

Göçmenlerin yaşamış oldukları olumsuzlukların minimize edilmesi, insan onuruna yaraşır bir yaşam imkânına sahip olmaları ve göç ettikleri ülkelerde haksızlıklara karşı korunabilmeleri için bazı önlemlerin alınması gerekliliğiyle resmi örgütlenmeler (BM Mülteciler Yüksek Komiserliği-UNHCR ve Uluslararası Göç Örgütü-IOM gibi) ve sözleşmeler (Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme gibi) ortaya çıkmıştır. Ancak bu mekanizmalar hedef ülkelerde göçmenlere yönelik kötü muamele ve haksızlıkları önlemede yetersiz kalmaktadır. Bu haksızlıklar ise sınır dışı edilme korkusu başta olmak üzere çeşitli nedenlerle ilgili makamlara iletilenmemektedir. Ayrıca bu tür olumsuzlukların duyulmasının ülkeye vereceği zararları dikkate alan ilgili birimler, sorunları görmezden gelebilmektedir. Bu nedenle göçmenlerin karşılaştıkları ve karşılaşılabilecekleri kötü muameleleri rahatça iletebileceği bağımsız yapıların varlığı önemli hale gelmektedir.

Dünyanın çoğu ülkesinde insan haklarını geliştirme ve korumada şeffaf bir yönetim örneği olarak ombudsmanlık kurumundan yararlanılmakta, kamu bürokrasisi bu sayede denetlenmekte ve bireysel şikâyetler yoluyla çoğu kötü işleyişe çözüm üretilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle küresel olarak artan göçmen sayısının etkili bir şekilde yönetilmesi, kötü muamele ve hak ihlallerinin önlenmesi gibi konularda göçmen ombudsmanlığının gerekliliğinin ve rollerinin neler olabileceğinin farklı ülke örnekleri üzerinden ortaya konulması önem taşımaktadır.

Bu çalışmada amaç göçmenlerin göç yolculuklarında ve göçmenlik statüleri boyunca maruz kaldıkları haksızlık ve kötü muameleleri gidermede ve insan haklarının korunmasında göçmen ombudsmanlığının rolünün ne olduğu/olabileceği veya olması gerektiğinin, göçmenlerin gittikleri ülkelerde karşılaştıkları ihlaller çerçevesinde ortaya konulması ve bir göçmen /mülteci ombudsmanlığının gerekliliğine vurgu yapmaktır.

Çalışmada uluslararası göç hareketlerinin nedenleri ve göçün coğrafyası; göçmenlere yönelik uluslararası düzenlemeler ve yapılar; ombudsmanlık kurumunun tarihi, yapı ve işlevleri incelenmiştir. Göçmenlerin göç sürecinde ve göçle gittikleri ülkelerde karşılaştıkları sorunlar, maruz kaldıkları kötü muamele ve hak ihlallerinin belirlenmesinin ardından çeşitli ülkelerdeki ombudsman raporları çerçevesinde ombudsmanların göçmen haklarını korumaya yönelik rol ve faaliyetleri incelenmiştir.

1- ULUSLARARASI GÖÇ HAREKETLERİNİN NEDENLERİ VE COĞRAFYASI

İnsanların bir yerden başka bir yere fiziksel hareketi olan göç, bir ülkeden diğerine yöneldiğinde uluslararası göç olarak adlandırılmaktadır. Göç, bazen bireysel tercihlerle gönüllü olarak gerçekleşebilirken, bazen de istem dışında gerçekleşebilmektedir ki bu zorunlu göçtür. Göç, dünyanın dört bir yanında çok dinamiktir ve farklı bölgelerde farklı zamanlarda zirvelere ulaşmaktadır (Dastrup, 2019). İnsanlık tarihiyle başlayan göç olgusunda sosyal, ekonomik ve coğrafi özellikler belirleyici iken bugün göçün yönü büyük oranda Doğu'dan Batı'ya ve Güney'den Kuzey'e doğrudur.

Sosyal, siyasal, ahlaki, dini, hukuki gelişmeler insanların uluslararası göçler yoluyla yer değişikliğine yol açabilmektedir. 15. yüzyılda 300 bin civarında Yahudi'nin İspanya'dan kovulması ve büyük bir kısmının Osmanlı Devleti'ne sığınması (Batı'dan Doğu'ya göçe istisnai örnek), 1685 yılında Fransa'da Protestanlık mezhebinin yasaklanmasıyla Protestanların Fransa'dan Almanya, İngiltere ve Hollanda'ya giderek Fransa'yı terk etmeleri bu duruma örnektir (Odman, 1995: 9). Geçmişte olduğu gibi dinsel nedenli göç hareketleri günümüzde de önemli bir yer tutacağı düşünülmektedir

Dönemsel olarak meydana gelen değişimler göç veren ülkeleri ve göç alan ülkeleri değiştirebilmektedir. Örneğin Sanayi Devrimi'yle dünyada artan sömürgecilik ve kapitalizmin ortaya çıkardığı modern yaşam, göçlere yeni bir şekil vermiştir. Avrupa'nın dünya ekonomisinde ve siyasetinde yeni bir pozisyon kazanması, ulus devletlerin ortaya çıkışı ve sömürgecilik gibi gelişmeler göç hareketlerine yeni bir boyut kazandırmıştır (Demirhan ve Aslan, 2015: 27), Britanya'nın sanayileşme sürecinde ihtiyacı olan hammaddenin ticaretinde, altyapının tesisinde ve fabrikalardaki üretimde ihtiyaç duyulan işgücünü Asya, Afrika ve Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden gelen göçmenler ile kendi kırsal halkı oluşturmuştur (BBC, 2025). 19. yüzyılın başlarından itibaren İtalyanlar ve Ruslar başta olmak üzere Avrupa'nın birçok yerinden yaklaşık 55 milyon kişi Amerika ve Avusturalya'ya, Asya'da ise milyonlarca Çinli, Asya Pasifik bölgelerindeki ülkelere göç etmiştir (Brian, 2009, 22).

20. yüzyılda yaşanan savaşlar, gelişen teknoloji ve beraberinde ortaya çıkan küreselleşme göçlerin uluslararası niteliğini artırmıştır (Castles ve Miller, 2008: 7).

1919-1945 yılları arasındaki dönemde yaygınlaşan ulus-ötesi göçler sınır güvenliği için göçlerin denetlenerek sınırlandırılması, yani kontrol edilmesini gündeme getirmiştir. Göçmenlerin güvenlik tehdidi olarak algılandığı bu dönemde sınır denetimleri yaygınlaştığı gibi göçmenlerin asimilasyonuna yönelik çalışmalar da hız kazanmıştır. Bu durum etnik soykırımların artmasına yol açmıştır (Wimmer ve Schiller, 2002: 312).

1970'li yıllarda ise yaşanan borç krizleri, petrol krizi, iç savaşlar, etnik savaşlar ve karışıklıklar, düzenli emek göçlerinin azalmasına yol açmıştır. Bu dönemde Asya ve Afrika'nın bazı ülkelerinin yanında Avrupa Birliği ülkelerine doğru göçler olmuştur (Brewer ve Yüksek, 2006:7-8). 1980'li yıllarda küresel ekonomik büyümenin devam etmesi uluslararası göçün artışına katkı sağlayan başka bir nedendir. Dünya üzerinde dolaşıma sokulan sermaye, ürünler, düşünceler ve kültürlerin uluslararası bütünleşmesi süreci olarak bilinen küreselleşme ile evrensel bir köye dönüşen dünyada zaman ve mekân açısından ciddi bir daralma söz konusudur (Yılmaz ve Horzum, 2005: 105). Uluslararası göç hareketliliğini daha da artıran küreselleşme, neoliberal politikaların yaygınlaşmasıyla dünyanın çoğu yerinde sosyo-ekonomik eşitsizlikleri derinleştirmiştir. Derinleşen yoksulluk ve gelir adaletsizliğinin dünya çapında yaygınlaşması dünyanın birçok yerinde iç göçlerin yanında dış göçlerin de yaygınlaşmasına neden olmuştur (Castles, 2002: 1149). Dış göçlerin büyük bir kısmının sosyal ve ekonomik sorunlar nedeniyle az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru olduğu görülmektedir. Dünyanın birçok yerine daha iyi bir yaşam amacıyla göç eden çoğu göçmen, vasıflarının altında ve ucuz iş gücü olarak çalışmak zorunda kalmaktadır.

Daha çok gelişmiş ülkelerin bulunduğu Küresel Kuzey, göçün hedefinde yer alırken güney ülkeleri ise göçün kaynağı olmaktadır. Bu süreçte göç koridorları güney-kuzey, kuzey-kuzey, kuzey- güney ve güney-güney olarak şekillenmektedir. Bu göç koridorlarına örnek olarak; Meksika'dan ABD'ye (Güney-Kuzey koridoru), Myanmar'dan Tayland'a, Filistin'den Ürdün'e (Güney-Güney koridoru) ve Hindistan'dan Birleşik Arap Emirlikleri'ne (Güney- Kuzey koridoru) yönelen göçler verilebilir (Johnson, 2020: 2). Bazı göçlerin ise ABD ve Fransa gibi gelişmiş ülkelere Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi büyük ekonomilere sahip ülkelere doğru yönelme şeklinde bir eğilimde olduğu vurgulanmaktadır (IOM, 2020: 3).

Küresel göçmenlere ilişkin 2020 yılına ait eğilimleri şu şekilde özetlemek mümkündür (Natarajan vd., 2022): En fazla uluslararası göçmen Avrupa'da (86.7 milyon kişi) ve Asya'da (85.6 milyon kişi) bulunurken, ABD diğer tüm ülkelerden daha fazla uluslararası göçmene (50.6 milyon kişi) sahiptir. En fazla göç veren ülke Hindistan iken dünyadaki tüm uluslararası göçmenlerin yüzde 50,6'sını erkekler ve yüzde 49,4'ünü ise kadınlar oluşturmuştur.

Bir araştırma merkezinin (PEW) araştırmasına göre (Christianity Today, 2024), 2020 yılı dünya nüfusunun yüzde 30'unu oluşturan Hristiyanların göçmen nüfus içindeki payı yüzde 47 iken, yüzde 25'lik Müslüman nüfusun göçmen olarak payı ise yüzde 29'dur. Bu verilere göre dünyadaki 280 milyon göçmenin neredeyse yarısını Hristiyanlar oluşturmaktadır.

2. ULUSLARARASI GÖÇMENLERE YÖNELİK DÜZENLEMELER

Artan uluslararası göçler, göçmenlere yönelik olumsuz tutumların yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Çeşitli şekillerde gerçekleşen ve sayısı artan bu olumsuzluklar karşısında, göçle gidilen ülkelerde göçmenlerin de bazı haklara sahip olması ve bu hakların garanti altına alınması gereği gündeme gelmiştir. Dünyanın önemli bir sorunu olması nedeniyle ve çözüm üretme noktasında gerekli düzenlemelerin yapılması amacıyla ülkeler bir araya gelerek çeşitli mekanizmalar ortaya koymuştur. Bu süreç artan göçmen sayısı ve karışıklığı nedeniyle yeni arayışlarla devam ettirilmeye çalışılmaktadır. Uluslararası göçmenlerin sahip olmaları gereken haklara ilişkin çalışmalar 20. yüzyılda başlamıştır.

Bu konuda Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin 1936 tarihli Anayasası sığınma hakkının geçtiği ilk anayasadır. Bu Anayasa'nın 29. Maddesinde; Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin emekçi halkın çıkarlarını savundukları, bilimsel çalışmaları ya da ulusal kurtuluş mücadeleleri nedeniyle kovuşturmaya uğrayan vatandaşlara sığınma hakkı tanınacağı belirtilmiştir (Tanilli, 1976: 606).

Uluslararası boyutta ise 1948'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile ilk defa bir sığınma hakkından bahsedilmiştir. Bildirge'nin 1. Maddesindeki; "bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar" ifadesi, göçmenlerin de yurttaşlarla eşit haklara sahip olduğu anlamını taşımaktadır. Bildirge'nin 2. maddesindeki "herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasi veya başka görüşü, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya

herhangi bir ayırım gözetmeksizin belirtilen hak ve özgürlüklerden yararlanabilir” ifadesi, göçmenlerle yurttaşlar arasında tam bir eşitlikten bahsetmektedir. Bildirge’nin 14. Maddesinde; “Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı” olduğu belirtilmiştir.

Bildirge’den sonra 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre’de imzalanan ve 22 Nisan 1954’de yürürlüğe giren “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme” ile mülteci kavramı tanımlanmıştır. Sözleşme, Avrupa’dan gelenleri mülteci olarak tanımlandığı için coğrafi sınırlama yapmıştır. 1967 yılında ise mültecilerin statüsüne ilişkin bir protokol oluşturulmuştur. Oluşturulan protokol ile “1 Ocak 1951’den önce vuku bulan olaylar neticesinde; ülkesinde ırk, kimlik, din, siyasal düşünce ve toplumsal konum gibi hususlarda tabiiyeti olduğu devletin ona tarafsız davranamayacağı düşüncesi sebebiyle kendisini baskı altında hissederek devletine olan güvenini kaybetmesi ve ülkesini terk edip başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunmakla birlikte söz konusu talebi o ülke tarafından kabul edilen kişidir. Ekonomik ya da turistik nedenlerle göç edenler mülteci olarak kabul edilmez.” şeklinde mülteci tanımı yapılmıştır. Bu tanımla birlikte, başka ülkelere göç eden kişilerin bir kısmının statülerinin belirlenmesiyle sahip olacakları haklar da netleşmeye başlamıştır.

II. Dünya Savaşı’ndan sonra, mülteci haklarına ilişkin çok taraflı yükümlülüklerin olduğu anlaşmalar yapılmış olsa da bu anlaşmaların kısmen etkili olduğu söylenebilir. Birleşmiş Milletler ve Birleşmiş Milletler’e bağlı olan Dünya Gıda Programı ve Uluslararası Göç Örgütü gibi kuruluşların çabalarıyla göçmenlerin hak ve özgürlükleri için yapılan düzenlemeler bazı hakların uluslararası düzeyde tanınmasında yararlı olmuştur. Ancak, ülkelerin iç güvenlik kaygıları, göçmenlerin tüm haklardan yararlanmalarına mesafeli yaklaşımları nedeniyle bu düzenlemeler her ülkede tümüyle uygulama alanı bulamamaktadır (İçduygu, 2012: 5; Angenendt ve Koch, 2017, 15). Gelişmiş ülkelerde görülen işsizlik, ulusal güvenlik kaygıları ve sosyal devlet uygulamaları uluslararası göçmenlere yönelik ön yargıları artırmakta, göçmenlerin yurttaşlarla aynı haklara sahip olmalarına karşı bir tutum sergilenmesine yol açmaktadır (Boswell ve Crisp, 2004: 1). Uluslararası göçmenlerin sosyal haklara sahip olamayışları emek sömürsüne maruz kalmalarına, yaşadıkları yerlerde alt gelir grubuna dâhil olmalarına, sosyal güvenlik haklarından mahrum bir şekilde zor şartlarda yaşama tutunmaya çalışmalarına neden olabilmektedir. Bu nedenle göç yoksulluk

üretmekte, yoksulluk da göçü üreterek kısır bir döngüye neden olmaktadır.

Ulus devletler, kendi vatandaşlarına vatandaşlık kavramı üzerinden sosyal haklar tanırken göçmenlerin farklı yoksunluklara düşmesine göz yumabilmektedir. Özellikle küreselleşmenin yaygınlaşmasıyla kendi yurttaşlarının sosyal haklarını anayasa ile güvence altına alan ulus devletlerin, göçmenleri görmezden geldiği, barınma haklarını bile göz ardı edebildiği görülmektedir (Gün, 2014: 400). Göçmenlerin büyük oranda dışlanma ve ayrımcılıkla uğraşmaları, akademik başarı eksiliğine; iş, eğitim ve barınma olanaklarına ulaşmada sorunlara; fiziksel ve zihinsel hastalıklara neden olabilmektedir. Göçmenlerde daha çok düşük benliğe sahip olma gibi psikolojik rahatsızlıklar görülmektedir (Gezici Yalçın, 2017: 143).

Uluslararası göçlerde ve dolayısıyla göçmen sayısındaki artışlar uluslararası kurum ve kuruluşların göçmenlerin haklarının korunmasına yönelik çalışmaların çoğalmasında etkili olmuştur. Dünyada uluslararası göçlerin artışıyla birlikte bazı kurumlara ihtiyaç duyulmuş, ihtiyaçlara binaen Uluslararası Göç Örgütü, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği gibi kurum ve kuruluşlar uluslararası göç yönetiminde standartların oluşmasında etkili olmuştur.

II. Dünya Savaşı sonrasında savaşa giren ülkelerin çoğunda büyük yıkımlar yaşanmıştır. Evlerini kaybetmiş olan Avrupalılara yardım etmek amacıyla 14 Aralık 1950 tarihinde ABD'nin desteğiyle Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği kurulmuştur (UNHCR, 2024). Kaçmak zorunda kalan ve vatansız kalan insanları koruma amacına sahiptir. Mültecileri korumak, yardım etmek, temel insan haklarını güvence altına almaya yardımcı olmak için çözümler ve uluslararası eylemlere öncülük etmektedir. Yeni mülteci krizleri ortaya çıktıkça pek çok kez görev süresi uzatılan kuruluşun görev süresi 2003 yılında alınan genel kurul kararıyla kalıcı hale getirilmiştir (UNHCR, 2025). Avrupalılara yardım etmek amacıyla kurulan Mülteciler Yüksek Komiserliği, dünyanın diğer bölgelerindeki mültecilerin haklarını uluslararası alanda korumak, mültecilerin yaşamış oldukları sorunlara çözüm üretmek amacıyla çalışmalar yürütmektedir.

1951 yılında kurulan Uluslararası Göç Örgütü, göç alanında önde gelen Hükümetlerarası bir kuruluştur. Göç politikaları ve uygulamaları konusunda önemli tavsiyelerde bulunur (IOM, 2021). IOM, göçün düzenli ve insani bir şekilde yönetilmesini sağlamak, göç konularında uluslararası iş birliğini teşvik

etmek, göçün zorluklarına yönelik pratik çözümlerin aranmasına yardımcı olmak ve mülteciler ve ülke içinde yerinden edilmiş kişiler de dâhil olmak üzere ihtiyaç sahibi göçmenlere insani yardım sağlamak için çalışmaktadır (UN, 2024). Uluslararası Göç Örgütü'nün, göçmenlere ve toplumlara faydalı olacak şekilde insancıl ve düzenli göçü destekleme amacı güttüğü belirtilse de (IOM, 2021), göçmen ve mültecilerin hak ihlallerine karşı önemli bir mekanizma olmadıklarına yönelik eleştiriler de yapılmaktadır (Georgi ve Schatral, 2012: 193).

3. OMBUDSMANLIK VE İŞLEVLERİ

Demokratik hukuk sisteminde yönetilenlerin hak ve özgürlüklerinin korunmasında yönetimlerin denetlenmesi önemli görülmektedir. Bireylerin, idarenin haksız eylemlerine karşı haklarının korunması için bazı denetim mekanizmaları oluşturulmuştur. Ombudsmanlık kurumu, oluşturulan mekanizmaların en önemlilerinden biridir.

'Ombudsman' kelimesine İsveççe "halkın veya belli bir insan grubunun temsilcisi" anlamına gelen bir terim kaynaklık etmektedir (Ayeni, 2005: 6). Ombudsman, kamu yönetiminin eylem ve işlemleri karşısında vatandaşlardan gelen şikâyetleri belli süreç ve yöntem çerçevesinde inceleyen, yönetimin aksayan taraflarını gideren resmi ve yasal bir yapıdır (Parlak ve Doğan, 2016: 7, 13). Geçmiş 19. yüzyılın başına kadar uzanan ombudsmanlık kurumu, II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan gelişmelerle dünya çapında yaygınlaşma sürecine girmiştir. Özellikle Avrupa Birliği üyesi ülkelerde ve bu ülkelerin kamu yönetimi anlayışından etkilenen ülkelerde ombudsmanlık kurumunun kurulması, ombudsmanlığın yaygınlaşmasıyla sonuçlanmıştır.

1993'de BM Genel Kurulu'nda kabul edilen Paris Prensipleri'nde, ulusal kurumlar olarak anılan ulusal insan hakları kurumlarının taşıması gereken niteliklere dair genel çerçeve belirlenmiştir. Bu kurumlar anayasal veya yasal düzeyde, insan haklarının korunması ve güçlendirilmesi için kurulmuş kamu kurumlarıdır. Kamuidaresi içinde yer almakla birlikte işleyiş olarak hükümetten bağımsız kurumlardır. Ombudsmanlıklar da dünya genelinde yaygın olan bu kurumlar arasında yer almaktadır (Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, 2025). İnsan hakları ihlallerinin yaygınlaşması ve yönetimlerin bu durumları önleyecek bir işleyiş yeterince sahip olamamasının yarattığı sıkıntılar, insan haklarını korumada ombudsmanlık gibi kamu yönetimi içinde ama bağımsız

birtakım birimlerin varlığına olan ihtiyacı belirgin hale getirmiştir.

Ombudsmanlık kurumu; bazı ülkelerde vatandaş ile yönetim arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi, bazı ülkelerde vatandaşın hak ve özgürlüklerinin korunması, bazı ülkelerde yönetimin iyileştirilmesi ile vatandaşın kötü yönetime karşı korunması ve bazı ülkelerde ise idarenin denetlenmesi amacıyla uygun olarak işlevselleştirilmiştir (Avşar, 1999: 50). “Hukukla sınırlandırılmış devlet” tezinin somut bir uygulaması olarak ortaya çıkan Ombudsman; bir yerde diğer denetim organlarının yetersiz kaldığı veya tıkanıdığı noktalarda bireyle devlet arasında hoşnutlukla kabul edilmekte ve çözümler üretmektedir (Baylan, 1978: 9). Ombudsmanın her türlü bilgiye ulaşma, idarecileri çağırabilme, gerektiğinde denetleyebilme yetkileri vardır. Bu durum idareyi, işlemlerinde “açıklık ilkesi” uyarınca hareket etmeye zorlamaktadır. Yaptıkları denetim sonucunda; disiplin soruşturması başlatma, yargıya başvurma, mevzuatta reform önerilerinde bulunma yetkisi bulunmaktadır (Akıncı, 1998: 304-305).

Ombudsman, kamu kurumlarına karşı yapılan şikâyetlere ilişkin tarafsız soruşturmalar yürüten bağımsız bir kurumdur. Yönetim ile vatandaş arasındaki anlaşmazlıkların çözümü için adli süreçlere alternatif bir yol sunarak mahkemelerin tamamlayıcısı olarak görev yapmaktadır. Hukuken bağlayıcılığı olan kararlar alamamakla birlikte, kötü yönetim uygulamaları karşısında hem şikâyetçi olunmakta hem de yönetime kabul edilebilir çözümler sunulmaktadır (Diamandouros, 2021).

Ombudsmanlık, idarenin eylem ve faaliyetlerinin hukuka uygunluk konusunda düzeltici işlevi ile öne çıkmaktadır. Bu bağlamda idarenin hatalarını düzeltme imkânı sunmaktadır. Yönetimde şeffaflığa katkı sağlamakta, (Temizel, 1997: 22) devlet kurumları ile vatandaşlar arasında bir arabulucu rolü görmektedir. Devlet-vatandaş ilişkilerinde vatandaşların aleyhine gelişen durumlara karşı çözüm bulmak amacıyla faaliyet yürüten ombudsmanlık kurumu, kişiler arasındaki anlaşmazlıklara arabuluculuk görevi görmemektedir (Gökçe, 2012: 205).

Ombudsmanlık kurumunun yaygınlaşmasında, toplumlarda yaşanan gelişmeler sonrasında hükümetlerin, insan haklarını korumak, bireyleri kötü yönetimlere karşı korumak, kamu bürokrasisini denetlemek, kamudaki yönetsel sorunlara kamuoyunun dikkatini çekme düşüncesi etkili olmuştur (Ataman 1997: 779). Kamu yönetimine karşı halkın şikâyetlerini inceleyerek yönetimde aksayan

yönleri ortaya çıkaran, ulaştığı sonuçları parlamento ve kamuoyunun bilgisine sunan ombudsman (Eryılmaz, 2008: 318), bireylerin haklarının korunmasında önemli görevler üstlenmektedir. Vatandaşları tek yanlı karar alan güçlü yönetimlerin keyfi ve kanuna aykırı uygulamalarına karşı koruma amacı güden ombudsmanlık, bireysel hak ve özgürlükleri korumada bir güvence oluşturmaktadır. Aynı zamanda ombudsmanlığın önleyici, eğitici, düzeltici, şeffaflık, idari yargıya katkı sağlama işlevleri de bulunmaktadır (Sezen, 2001: 79).

Bir yaptırım olmasına rağmen araştırma ve denetlemede yetkileri olan ombudsmanlık kurumu, çağdaş kamu yönetimi anlayışının bir gereğidir. Ombudsmanın idarenin yerine karar alma ve verilmiş olan kararları değiştirme yetkileri bulunmamaktadır. Ancak yönetimin vatandaşlara karşı yanlışlarını ortaya koyarak bunların düzeltilmesini istemekte, düzeltilmemesi halinde kamuoyuyla paylaşma ve parlamentoya bildirme yetkileri bulunmaktadır (Temizel, 1997: 53).

Önemlerine istinaden ombudsmanlıklar yaygınlaşmakta ve görev kapsamlarını genişletmektedirler. Genel olarak her konuda şikâyetlerin yapıldığı klasik ombudsmanlıklar arasında Halkın Savunucusu (Arnavutluk), Kamu Denetçiliği Kurumu (Türkiye), Vatandaş Ombudsmanı (Andora), Parlamento Ombudsmanı (Danimarka, İzlanda, Birleşik Krallık), Medeni Ombudsmanlık (Norveç), Federal Ombudsmanlık (Avustralya) örnek olarak gösterilebilir (Çakır Sümer, 2024). Bunlara ek olarak görev alanı daha özel olarak belirlenmiş ombudsmanlar da giderek yaygınlaşmaktadır. Çocuk Ombudsmanı ya da Çocuk Savunucusu, Eşitlik Ombudsmanı, Üniversite Ombudsmanı, Ayrımcılık Karşıtı ve Eşitlik Ombudsmanı, Askeri Ombudsman, Sağlık Ombudsmanı gibi uzmanlaşmış ombudsmanlar bulunmaktadır ve bunlara her geçen gün yenileri eklenmektedir.

Göç ve göçmenlere ilişkin sorunlar da ombudsmanlıklar tarafından dikkate alınan konulardandır. Günümüzde göçmenlerin hedefledikleri Batılı ülkelerin büyük oranda ombudsman kurumuna sahip olmaları göçmenlerin karşılaştıkları sorunların bu kurumlara yansıma düzeyini ortaya koyması bakımından da önemlidir.

4.GÖÇMENLERİN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR

Kendi ülkelerinden sosyal, ekonomik, siyasi, etnik, dinsel ve çevresel gibi nedenlerle zorlandığı için yaşam koşulları kötüleşen insanlar, çeşitli sıkıntıları

göze alarak ulaşmayı başardıkları hedef ülkelerde de benzer sorunlara maruz kalmaktadırlar. Bu nedenlerin varlığı, artan göç olayıyla birlikte, gittikleri ülkelerde göçmen ve mültecilerin sosyal, adalet, ekonomi, kültür, psikoloji, sağlık gibi insana dair her alanda ihtiyaç, beklenti ve sorunlarının olduğunu ve dikkate alınması gereğini belirgin hale getirmektedir.

Devlet korumasının olmaması ve temel haklarının sistematik olarak reddedilmesi, mültecileri transit sırasında ve varışta şiddet, taciz ve sömürü gibi önemli risklere maruz bırakmaktadır (IFRC, 2018: 151). Ek olarak mülteciler, sınır dışı edilme endişesiyle karşılaştıkları olumsuzlukları yetkililere bildirme konusunda tereddütlü davranmakta ve geri durmaktadırlar. Nitekim, AB Temel Haklar Ajansı tarafından Balkanlar, Akdeniz ve Manş Denizi dâhil olmak üzere AB sınırlarındaki yetkililer tarafından göçmen ve mültecilere yönelik iddia edilen insan hakları ihlallerinin daha fazla araştırılması çağrısında bulunulmuştur. Mağdurlar yetkililere güvenmedikleri veya iltica prosedürlerine yönelik olası olumsuz etkilerden korktukları için genellikle şikâyetle bulunmaya isteksiz davranmaktadırlar. Konuya yönelik bağımsız kuruluşlar tarafından yayınlanan pek çok güvenilir rapora rağmen adaletsizliklerin ve hak ihlallerinin çok azı soruşturulmuştur (Bell, 2024). Bu durum farklı etkilere neden olmaktadır. Örneğin: (Innes vd., 2024) BM ve Avrupa Konseyi tarafından 2015'te yayınlanan bir rapora göre, sınırlı istihdam fırsatı sunan gayri resmî işlerde çalışma; şiddet, zorlama ve sömürüyü bildirme korkusu; gözaltı tesislerinde ve sınır muhafızlarıyla etkileşim halinde göçmenlere yönelik uygulanan şiddet ve toplumdaki göçmenleri hedef alan kişilerarası şiddet, yabancı düşmanlığı ve nefret suçu bunlardır.

Göçmenler veya mültecilerle ev sahibi ülke halkı arasında çeşitli çatışma nedenleri söz konusu olabilmektedir. Özellikle ekonomik sıkıntı dönemlerinde göçmenler ve yerel halk arasındaki iş, ev ve refah gibi toplumsal mallar için rekabet artabileceğinden gerginlikler yükselebilmektedir. Gerginlikler ırkçı, ayrımcı veya yabancı düşmanlığı boyutlarına ulaştığında, şiddet ortaya çıkabilmekte ve bu durumda göçmenler diğer gruplardan daha fazla etkilenebilmektedir (UN, 2015: 4). Ayrıca ülkedeki muhalif partiler, iktidarın başarısız olduğu konulara yönelik olarak göçmenleri gerekçe göstererek mevcut gerilimleri tırmandırabilmektedir.

Yasadışı göç olaylarının artması göçmenlere karşı hak ihlallerinin çoğalmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu nedenle haksızlıkların bağımsız otoriteler tarafından ele

alınması ayrı bir önem taşımaktadır. Nihayetinde istenmeyen bir mülteci dalgası karşısında devletlerin ilgili resmi otoriteleri, ülkelerinde yaşanan bu hak ihlallerini kendi ulusal çıkarlarına feda edebilmekte; uluslararası anlaşma ve sözleşmelerden doğan yükümlülüklerini göz ardı edebilmektedirler. Benzer şekilde, ilgili resmi kurumlara yapılan şikâyetlerin üstünün kapalı tutulması, ağırdan alınması veya hiç dikkate alınmaması gibi durumlar söz konusu olabilmektedir. Özellikle göçün yöneldiği Avrupa ülkeleri, kendi sınırlarını güçlendirme konusundaki kararlılıkları nedeniyle göçmenlere ve mültecilere yönelik olumsuz davranışlara göz yumabilmektedirler. Bu sorunları ve durumları içeren çeşitli rapor ve tespitler söz konusudur.

Örneğin, Portekiz Ombudsmanı tarafından açıklanan 2023 yılı raporuna göre, Ombudsmana bildirilen şikâyetlerin yüzde 40'ı hizmetlerin yavaşlığı, bürokrasi ve kabul koşullarının eksikliği nedeniyle göçmenlerden gelmiştir. Ombudsman'a göre kamu yönetimi göçmenlere iyi davranmamaktadır (Portugal Immigration News, 2024). Portekiz'de Ombudsmana yapılan şikâyetlerin oranı, bağımsız bir kurumun, göçmenler için ne derece hayati işlevlere sahip olabileceğini ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır.

Yine, artan göçle birlikte Hırvatistan'da geri itmeler, 2016'dan beri insan hakları kurumları, STK'lar ve medya tarafından tam olarak belgelenen planlı ve sistematik bir devlet politikasının önemli bir parçası haline gelmiştir. Hırvatistan'ın 1 Ocak 2023'te Schengen Bölgesi'ne katılımıyla birlikte AB, Hırvatistan'ın sınırları korumadaki olağanüstü çalışmalarını övmektedir. Ancak, kolluk kuvvetleri tarafından mültecilere ve göçmenlere karşı işlenen insan hakları ihlalleri için Hırvatistan'ın adeta dokunulmaz olduğu, etkili ve bağımsız soruşturmaların yapılmadığı (ECCHR, 2024) dikkat çekmektedir. Ayrıca Uluslararası Af Örgütü'nün yayınladığı bir raporda, binlerce sığınmacının Bosna-Hersek'teki bakımsız ve güvenli olmayan mülteci kamplarında sistematik, hukuka aykırı ve sıklıkla şiddet içeren geri itme ve toplu sınır dışı etme eylemlerine Avrupa hükümetlerinin de ortak olduğu (Amnesty International, 2019) ifade edilmiştir.

ABD'nde ise göçmen tutukevlerindeki sığınmacılara ve diğer kişilere yönelik nefret ve önyargı kaynaklı istismara odaklanan bir rapor Göçmenlere Özgürlük (eski adıyla CIVIC) Derneği tarafından 2018'de yayınlanmıştır. Rapor, ebeveyn ve çocuk göçmen tutukevlerinin kapasitesinin Amerika tarihinde hiç olmadığı kadar

artırıldığını ortaya koymuştur (Freedom for Immigrants, 2018).

1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme ve Protokolü, din temelli zulmü mülteci statüsünün ölçütlerinden biri olarak sıralamaktadır. Ancak inandıkları din nedeniyle mülteci olarak gittikleri ülkelerde de baskı görebilmektedirler. Örneğin(Cesari, 2023), Avrupa'da sadece aşırı sağ partiler değil, ana akım partiler de Müslüman mültecilerin terörist olduğu algısını paylaşmaktadırlar. Politikacılar, “yabancı suçlu” ve “Müslüman terörist” imajını kullanarak düzenli olarak halkın korkusunu körüklemektedir. “İslami Terör” veya “Müslüman aşırılıkçı” gibi başlıklar Avrupa gazetelerinde düzenli olarak yer almaktadır. Bu durum, yabancılar ve sığınmacılar için daha kısıtlayıcı politikaların oluşturulması yönündeki talepleri teşvik etmektedir.

Dini tabiiyetin göçmenlere, sığınmacılara veya mültecilere yönelik muamelede önemli bir belirleyici olduğu, Ukrayna-Rusya Savaş'ında Avrupa'ya akın eden ve ikramlarla karşılanan Ukraynalılarda çok net görülmüştür. Oysa Suriyeliler başta olmak üzere Orta Doğu ve Asya gibi dünyanın diğer bölgelerinden sınırları geçen mülteci veya sığınmacılara yönelik uygulanan şiddet hâlâ hafızalardadır.

5. ÜLKE ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN OMBUDSMANLARIN GÖÇMEN HAKLARINI KORUMAYA YÖNELİK ROL VE FAALİYETLERİNİN İNCELENMESİ

Günümüzde göç krizinin yönetilmesi daha önemli hale gelmektedir. Mülteci, sığınmacı veya düzensiz göçmenlerin haklarının garanti altına alınması için kaynak, geçiş ve varış ülkeleri arasında dayanışma, ortaklık ve sorumluluk paylaşımına ihtiyaç vardır. Bu kapsamda ombudsmanın, insan haklarının ihlal ve ihmal edilmemesi için talepte bulunma görevi bulunmaktadır. Ombudsman, bu temel ilke ve değerlerin aşınmasını önlemek için hayati bir role sahiptir (Avokati i Popullit, 2016). Ombudsman göçmenlik süreciyle ilgili gözlem ve değerlendirmeler yapmak suretiyle göçmenler için koruyuculuk ve hak arayıcılığı görevlerini yapmaktadır. Göçmen haklarının korunmasına ve göçmenlik sürecinde muhtemel haksızlıkların önüne geçilmeye çalışmaktadır. Bu durum göç politikalarına yönelik düzenlemelere de olumlu bir şekilde yansımaktadır. Avrupa başta olmak üzere farklı ülkelerdeki ombudsmanların göç ve göçmenlik konularındaki faaliyetleri

önemli gelişmelere kapı aralayacak niteliktedir.

Polonya'da Ombudsmanın sadece kendi vatandaşlarına değil göçmenlere karşı da belirli yasal yükümlülükleri vardır. Polonya'da Ombudsman, göçmenler için yasal ve sosyal ortamın şekillendirilmesi sürecine katılma hakkına sahiptir. Tüm göçmen merkezlerinin düzgün çalışıp çalışmadığını, yabancılara destek sağlamayı amaçlayan programların oluşturulup oluşturulmadığını ve sosyal desteğin göçmenlerin ihtiyaçlarına uygun olup olmadığını kontrol etmesi gerekmektedir (European Commission, 2015).

İrlanda Ombudsmanı'nın personeli ise şikâyetleri toplamak için düzenli olarak sığınmacılar ve mülteciler için Doğrudan Tedarik Konaklama merkezlerini ziyaret etmektedir (Council of Europe, 2019: 25). Ombudsmanın görevi Doğrudan Tedarik sakinlerinin kamu hizmeti sağlayıcılarıyla etkileşimlerini ve merkezlerdeki deneyimleri ve sorunları tespit etmektir. İrlanda'da yasal olarak yaşama hakkı için yapılan başvurular ise Ombudsmanın görev alanına girmemektedir (Tyndall, 2018:7).

ABD'de göç ve vatandaşlığa kabul başvurularını işleme koymaktan ve göç hizmetlerine ilişkin politikaları belirlemekten sorumlu devlet örgütü, ABD Vatandaşlık ve Göçmenlik Hizmetleri (U.S. Citizenship and Immigration Services-USCIS) birimidir (USAgov., 2024). Vatandaşlık ve Göçmenlik Hizmetleri Ombudsmanı (The Office of the Citizenship and Immigration Services Ombudsman-CIS Ombudsman), İç Güvenlik Bakanlığı içinde bağımsız bir ofistir ve USCIS'in bir parçası değildir. Davaları onaylayamaz veya reddedemezler. Hukuki tavsiye sağlayamazlar (City of Portland, 2024). USCIS (ABD Vatandaşlık ve Göçmenlik Hizmetleri) ile sorun yaşayan bireylere ve işverenlere vaka çalışmaları, kamuoyu katılımı ve politika çalışmaları yoluyla yardımcı olmak (Department of Homeland Security, 2024b: v) gibi amaçları bulunmaktadır. Vatandaşlık ve Göçmenlik Hizmetleri Ofisi (CIS) ise 2002 yılında kurulan bir ombudsman olarak 2024'te ülke genelinde dört bölge temsilciliği şeklinde örgütlenmesini genişletmiştir (Department of Homeland Security, 2024a). Yasa gereği, CIS Ombudsman, her yıl Kongre'ye bir Yıllık Rapor hazırlamakta ve bu raporda, USCIS'de göçmenlik yardımları için başvuran bireylerin ve işverenlerin karşılaştığı en yaygın ve ciddi sorunların bir özeti sunulmaktadır.

CIS Ombudsmanın 2024 yılı raporunda şu konulara dikkat çekilmiştir:

Vatandaşlık sınavının İngilizce kısmının iyileştirilmesi; kaybolan veya geciken posta ve başvuruların neden olduğu hak kayıplarını önleyecek postalama sürecinin ve çevrimiçi seçeneklerin iyileştirilmesi; dava sorgulamalarının iyileştirilmesi ve işlerin sürelerinin netleştirilmesi; sığınma başvurusu yapanlardan bibliyometrik veri toplamanın kolaylaştırılması (Department of Homeland Security, 2024b: vi-viii). CIS Ombudsman, ABD'nin en fazla göç alan ya da göçmenlerin büyük oranda gitmeyi hedeflediği bir ülke olmasından ötürü doğrudan göçmenlere yönelik olarak kurulmuş dünyadaki ilk ombudsmandır.

Finlandiya'da Ayrımcılık Karşıtı Ombudsman, Yabancılar Yasası kapsamında yabancı uyrukluların yasal korumasını tamamlama ve haklarının güvence altına alınmasını izleme konusunda özel bir rol oynamaktadır. Ayrımcılık Karşıtı Ombudsman ayrıca yabancı uyrukluların ülkeden sınır dışı edilmesinin hukuka, temel ve insan haklarına uygun olarak gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla sürecin yürütülmesini izlemektedir. Yabancılar Yasası uyarınca Finlandiya Göçmenlik Servisi ve idari mahkemeler tarafından alınan tüm kararlar hakkında bilgilendirilme hakkına sahiptir (Non-Disrimination Ombudsman, 2024a).

Eşitliliği teşvik etmek ve ayrımcılığı önlemek görevi bulunan Ombudsmanın, ülkeden sınır dışı edilmeyi denetleme görevi vardır. Ayrıca İnsan Ticareti Ulusal raportörü olarak Finlandiya'da insan ticareti mağdurlarının cezalandırılmaması ilkesinin uygulanması ve insan ticareti mağdurlarıyla ilgili oturma izni uygulaması konularında raporlar hazırlamıştır. Zorla geri göndermelerin daha fazla mağduriyete sebep olacağı gerekçeleriyle Ombudsman, Yabancılar Yasası'nın, daha fazla insan ticareti mağdurunun sürekli oturma izni alma şartlarını karşılayabilmesi için değiştirilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca insan ticareti mağdurlarının cezai prosedür süresince Finlandiya'da kalma hakkının (Non-Discrimination Ombudsman, 2023: 1-6) sağlanmasının gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Finlandiya Göçmenlik Dairesi'nin 2017 yılı basın bülteninde, artan sayıda sığınmacının Finlandiya'da Hristiyanlığı seçme eğiliminin arttığı ifade edilmiştir. Sığınma hakkının verilmesinde Hristiyan olmanın tek başına yeterli olmadığı, Hristiyanlığa geçen bir kişiye sığınma hakkı verilmesi ve bu kişinin daha sonra Hristiyan olmaktan çıkması durumunda oturma izninin iptal edilebileceği; Ayrıca, başvuru sahibinin din gibi gerçek olmayan sığınma gerekçelerini bilerek iddia etmesinin de sığınma hakkı ve oturma izninin iptal edilmesine (Finnish

Immigration Service, 2017) neden olabileceği açıklaması yapılmıştır. 2024 yılının sonuna doğru hükümetin Müslüman çoğunluklu ülkelerden kabul edilen mülteci sayısını azaltma ve Hristiyan ülkelere kabul edilen mülteci sayısını artırma yönündeki açıklamasının ardından Finlandiya Ayrımcılık Karşıtı Ombudsman'ı, İçişleri Bakanlığı'nın bu kota planının hem anayasayla hem de ayrımcılık yasalarıyla çeliştiği (Nezirevic, 2024) uyarısını yapmıştır. Ancak gelinen aşamada artan göçmen baskısı, göçün yöneldiği ülkelerde halkın tepkisiyle beraber aşırı sağ ve göçmen karşıtı partilerin iktidara gelmesi gibi değişikliklere de neden olmaktadır.

Finlandiya hükümetinin tüm doğu sınır geçiş noktalarını kapatma ve uluslararası koruma başvurularının merkezileştirme kararı almasını Ayrımcılık Karşıtı Ombudsman, sığınma hakkını tehlikeye atacağı gerekçesiyle eleştirmektedir. Ayrıca bu kararın sığınma prosedürüne gerçek ve etkili erişimi ciddi şekilde tehlikeye attığını düşünmektedir (Non-Disrimination Ombudsman, 2024b).

İsveç'te ise göçün yöneldiği önemli bir hedef ülke olarak, 1986'da kurulan Etnik Ayrımcılığa Karşı Ombudsman'a yapılan şikâyet sayısında önemli artışlar vardır. Şikâyetlerin büyük bir kısmı etnik taciz, ücret ayrımcılığı ve görevlendirmeler gibi doğrudan ayrımcılıkla ilgilidir. 2001'de, etnik ayrımcılıkla ilgili olarak Ombudsmana 633 şikâyet yapılmıştır (EUMC, 2004: 5-6). Söz konusu şikâyetler göçmenler veya mülteciler için yabancı ülkelerde yaşam mücadelesi vermenin giderek daha zorlaştığı ve daha fazla koruyucu ve önleyici önlemlerin alınması gereğine işaretler.

Avustralya'da Ombudsman Yasası'nda 2005'te yapılan değişiklikle göç ve gözetimine ilişkin işlevleri yerine getiren Milletler Topluluğu Ombudsmanı, Göçmenlik Ombudsmanı olarak anılmaya başlanmıştır. Göçmenliğe ilişkin genel konulara ek olarak Ombudsman, iki yıl göçmenlikte bulunan kişiler için düzenlemelerin uygunluğuna ilişkin bir değerlendirme hazırlamak ve bu kişiler gözetiminde kaldıkları sürece her altı ayda bir bu değerlendirmeyi yenilemekle yükümlüdür (Commonwealth Ombudsman, 2024). Ombudsman, Ocak-Haziran 2019 döneminde göçmen gözetim merkezlerine yönelik olarak 148 şikâyet almış, bunların 72'si çözülmesi ve dikkate alınması için Avustralya Sınır Gücü'ne iletilmiş ve 48'i de ombudsman tarafından çözülmüştür. Ombudsman'a gelen şikâyetler

sağlık hizmetleri, gözetim koşulları, mülke erişim veya mülk kaybı, saldırıya uğrama ve gözetim tesislerine yerleşime yöneliktir. Gözetim tesislerinin işleyişinin bazı yönlerinin önceki denetime göre iyileşme gösterdiği ancak şikâyetlerin yönetimi, kısıtlamaların kullanımı ve güvenlik riski değerlendirmeleri gibi konularda hâlâ sorunların var olduğu ombudsman tarafından ifade edilmiştir (Commonwealth Ombudsman, 2020).

Yunanistan'da Ombudsman ise genel yetkilerini kullanarak göçmenlerin ve uluslararası koruma başvurusunda bulunanların temel haklarını korumaktan sorumludur (The Greek Ombudsman, 2024: 17). Bu kapsamda Yunan Ombudsmanı tarafından hazırlanan raporlar, mültecilerin korunmasına yönelik ciddi sorunların varlığına dikkat çekmektedir. Bu sorunların nedeni olarak ise stratejik planlama, personelin koordinasyonu, tutarlı standartlar içeren net bir politika çerçevesinin olmaması ve iltica prosedürlerindeki gecikmeler gösterilmektedir. Sığınmacıların çoğu kent dışında veya uzak yerlerdeki eski askeri kamplarda, eski endüstriyel komplekslerde veya depolarda barınmakta ve yerel topluluktan izole bir şekilde yaşamaktadır. Buralarda yetersiz veya sağlıklı su ile beslenmeye ilişkin sorunlar mevcuttur (Stamatoukou, 2024). Yine Ombudsman tarafından hazırlanan raporlarda gıda, barınma, sağlık ve eğitim hizmetleri sorunlarının yanı sıra güvenlik sorunlarının varlığına dikkat çekilmiştir (The Greek Ombudsman, 2024: 13).

Azerbaycan Cumhuriyeti İnsan Hakları Komiserliği (Ombudsman), sığınmacıların, yerinden edilmiş kişilerin, mültecilerin ve vatansız kişilerin temel haklarının korunması ve geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu kişiler tarafından yapılan başvuruları ve şikâyetleri araştırarak önerileri incelemektedir. Diğer ülkelerin ombudsmanları dâhil ulusal insan hakları kurumları ve diplomatik misyonlarca gönderilen başvuruları incelemekte, yerinde incelemeler yapmakta ve gerekli görüldüğü takdirde hukuki danışmanlık sağlamaktadır. Ayrıca düzensiz göçmenlerin tutulduğu gözetim merkezlerindeki sığınmacıların, uluslararası koruma sağlanan kişilerin ve vatansız kişilerin insan hakları durumlarının izlenmesi görevini yürütmektedir (UNHCR, 2024).

Hırvatistan'da ise Ombudsman tarafından göçmenlerin polis şiddetiyle ilgili şikâyetleri konusunda birçok kez uyarıda bulunulmuş, ancak İçişleri Bakanlığı

veya savcılıktan bu tür şikâyetleri doğrulayacak veya reddedecek bir soruşturma olup olmadığına yönelik bilgi alamamıştır. Ayrıca İçişleri Bakanlığı, söz konusu olayların yaşandığı dönemde termal kameralarla çekilen görüntüleri saklamadığını ileri sürerek Ombudsmana vermediği gibi Ombudsmanın, Parlamento'da temsilci olarak yaptığı çalışmalar da engellenmiştir (Total Croatia News, 2018).

SONUÇ

Artan göç olgusu din, dil, ırk gibi özellikleri, göçmen ya da sığınmacılar arasında ayırım yapmak için bir gerekçe haline getirmektedir. Bu hak ihlalleri göçmen statüsü almadan henüz sığınmacı ya da mülteci aşamasında olabildiği gibi, göçmenlik başvuru süreci tamamlanmış kişiler için de farklı şekillerde gerçekleşebilmektedir.

Farklılıkları nedeniyle çeşitli olumsuzluklara maruz kalmalarına rağmen, sınır dışı edilme korkusu, ilgili makamlara bu durumların yansıtılması veya iletilmesi önündeki önemli bir engeldir. Üstelik göçler karşısında göç alan devletin, ulusal çıkarlarını koruma gerekçesiyle, göçmenlerin uğradığı haksızlıklar, zararlar, insan hakları ihlalleri resmi makamlarca dikkate alınmayabilmektedir. Bu süreçte göçmenlerin farklı mekanizmalara başvurma ihtiyacı artmakta ve daha çok sivil toplum örgütleri, bireysel hak savunucuları ve bazı medya kuruluşları aracılığıyla bu ihlaller dünya kamuoyuna duyurulmaya çalışılarak çözüm üretilmesi beklenmektedir.

Göç nedenleri ve göç edenlerin sayısının artıyor olması, göç yönetiminin daha özenli yapılması gereğini ortaya koymaktadır. Göçün yolculuktan başlayarak, hedef ülke sınırlarından içeriye giriş aşaması ve sonrası süreçlerde öncelikle insani bir yönetimin tesis edilmesi önemli hale gelmektedir.

Göçmenlerin hedef ülkede uğradıkları çeşitli hak ihlallerinin ortadan kaldırılması için, bu sürecin en iyi şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Hangi makamlara ve ne şekilde başvuru yapılacağının bilinmemesi ya da belirsiz olması, göçmen haklarının ihlalini derinleştirmektedir. Bu gerekçelerle, mevcut kurumların güçlendirilmesine ek olarak yeni kurum ve mekanizmaların oluşturulması zaruri hale gelmektedir. Bu konuda günümüzde öne çıkan en etkili kurumlar olarak ombudsmanlar, önemli işlevleri yerine getirmektedir.

Göçmenlerin, gittikleri ülkelerde karşılaştıkları işkence, zulüm veya hak ihlallerine karşı ombudsmanlar etkili birer mekanizma olarak görev yapmaktadır. Ancak uluslararası göçün baskısı ve yaşanan ihlallerin artması nedeniyle göç alan ülkelerin ya da göçün hedefindeki ülkelerin kamu otoritelerinden bağımsız bir göçmen birimini kurmaları da zorunlu hale gelmektedir. Nihayetinde farklı ülkelerdeki ombudsmanların hazırladıkları çeşitli raporlarda sorunların ortaya konulduğu görülmektedir. Bu noktada 'Göçmen Ombudsmanlığı', göç eden

insanların karşılaştıkları hak ihlallerinin ortadan kaldırılmasına yönelik en önemli denetim mekanizması olarak ortaya çıkmaktadır. Göçmen ombudsmanlığı veya genel ombudsmanlıklar, ilgili kurumlara yönelik şikâyet veya eksiklikleri ortaya koyarak yönetimin en önemli unsurlarından olan denetim işlevini yerine getirmektedir. Bu denetimlerle hem göç politikasının nasıl işlediği izlenmekte hem de bu izleme sonucu politika önerisi getirilmektedir.

Ombudsman raporlarına göçmen-mülteci-sığınmacılarla ilgili olarak yansıyan ve ombudsman tarafından ilgili birimler ve kamuoyuyla paylaşılan hak ihlalleri şu başlıklarla özetlenebilir: Sınır geçiş noktalarının kapatılması, etnik taciz, ücret ayrımcılığı, yerel halktan izole tutulmak, polis şiddeti, geri itmeler, toplu sınır dışı etmeler, başvuruların değerlendirilmesine ilişkin bürokratik engeller, göçmen barınma merkezlerinin aşırı kalabalık olması ve buralardaki kötü beslenme, su ve sağlık hizmetleri, polis şiddeti, saldırıya uğrama ve bu şikâyetlere yönelik bağımsız ve etkili soruşturmaların yapılmayışı gibi. Bunlara ek olarak dil sınavlarının ve göçmen başvuru süreçlerinin kolaylaştırılması, insan ticareti mağdurlarının ceza almaması, din temelli göçmen kotasının ayrımcılık yasalarıyla çeliştiğine yönelik tespit ve önerileri de politikacılar ve ilgili makamlarca dikkate alınması gereken konular olarak öne çıkmaktadır. Ombudsman, göçmenlere yönelik sorunları tespit ederek iyi yönetim için öneriler getirmektedir. Bu noktada ombudsmanlar politikaları izleyerek kötü yönlerini ortaya koyan ve yeni politika öneren yapılar olarak da dikkat çekmektedir.

Göçmenlere yönelik ombudsmanlık örgütünün varlığı bu sorunları en aza indirerek, uğranılan haksızlıkların belli ölçüde giderilmesine imkân verebilir. Bu yapının oluşturulması göçmenlere yönelik hükümet politikalarında da şeffaflığın sağlanması adına kritik bir role sahip olabilir. Genel amaçlı ombudsmanlıkların pek çok konu ve sorunla ilgilenmesi nedeniyle göçmenlerin sorunlarına yönelik 'Göç' veya 'Göçmen Ombudsmanlığı' şeklinde oluşturulacak özel amaçlı bu yapıların işlerliğinin sağlanması büyük faydalar sağlayabilir.

Göçmen ombudsmanların görevlerini etkili bir şekilde yapabilmeleri için tüm veri, bilgi ve şikâyetlere ulaşmaları da özel bir önem taşımaktadır. Bağımsızlığının garanti altına alınması kadar her türlü siyasi baskıdan uzak tutulması gerekir. Etkin bir şekilde görevini yapma imkânına sahip Göçmen Ombudsmanlığı, göçmenler kadar ulusal çıkarlara da hizmet edebilir. Bağımsız bir birim tarafından

sorunların tespiti ve şikayetlerin alınması yoluyla göçmen politikasının daha etkin bir biçimde belirlenmesi ve dolayısıyla göçmenlerin de o topluma entegrasyon süreci daha kısa bir zamanda ve daha kolay bir biçimde gerçekleşebilir. Bu noktada ombudsmanlarla birlikte çalışılması, ombudsmanlara yansıyan bilgi ve sorunlarla çözümlerin dikkate alınarak göçmenlere yönelik politikaların geliştirilmesi önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Akıncı, M. (1999). **Bağımsız İdari Otoriteler ve Ombudsman**, Beta Yayınları, İstanbul.
- Amnesty International (2019). "Croatia: EU Complicit in Violence and Abuse By Police Against Refugees And Migrants", <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2019/03/croatia-eu-complicit-in-violence-and-abuse-by-police-against-refugees-and-migrants/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2024).
- Ataman, T., (1997). "Ombudsman ve Temiz Toplum", **Yeni Türkiye Dergisi**, Cilt 14, sayı:1, ss.779-802.
- Avokati i popullit (2016). "On the Role of the Ombudsman" **Institution Regarding the Migration Issue**. Special Report, Albania.
- Avşar, B. Z. (1998). **Ombudsman (Kamu Hakemi): Türkiye İçin Bir Model Önerisi**, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.
- Ayeni, V. (2005). "The Role And Effectiveness Of The Ombudsman Institution", **National Democratic Institute for International Affairs**, https://www.ndi.org/sites/default/files/1904_gov_ombudsman_080105_5.pdf , (Erişim Tarihi: 18.12.2024).
- Baylan, Ö. (1978). **Yurttaşın Devlet Yönetimi Hakkındaki Şikâyetleri ve Türkiye için İsveç Ombudsman Formülü**, T.C. İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- BBC (2025). "Impact Of Immigration In The Industrial Era 1750-1900", <https://www.bbc.co.uk/bitesize/guides/zs9jg82/revision/1>. (Erişim Tarihi: 17.03.2025).
- Bell, B. (2024). "'Vast number' of abuse reports on EU border, agency says", <https://www.bbc.com/news/articles/ck7g08k71zxo>. , (Erişim Tarihi: 17.12.2024).
- Boswell, C. ve Crisp, J. (2004). **Poverty, International Migration and Asylum**, UNU World Institute for Development Economic Research, Helsinki.
- Brewer, K. T. ve Yüksek, D. (2006). **A Survey on African Migrants and Asylum Seekers In İstanbul**, Research Report, Mirekoc, İstanbul.
- Brian, K. (2009). **OECD Insights International Migration The Human Face of Globalisation: The Human Face of Globalisation**, OECD publishing.

- Castles, S., (2002). **Poverty, International Migration and Asylum**, UNU World Institute for Development Economic Research, Helsinki.
- Castles, S. ve Miller, M. J., (2008). **Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, Çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Cesari, J. (2023). "Refugees and Islamophobia in Western Europe: The Boomerang Effect", <https://berkleycenter.georgetown.edu/posts/refugees-and-islamophobia-in-western-europe-the-boomerang-effect> , (Erişim Tarihi: 06.01.2025).
- Christianity Today (2024). "Nearly Half of the World's Migrants are Christian", <https://www.christianitytoday.com/2024/08/christian-migrant-immigration-religion-world-pew-research/> , (Erişim Tarihi: 15.11.2024).
- City of Portland (2024). "Federal Reporting Resources and Workers Rights", <https://www.portland.gov/civic/immigrants/federal-resources> , (Erişim Tarihi: 08.01.2025).
- Commonwealth Ombudsman (2020). "Immigration Detention Oversight". https://www.ombudsman.gov.au/__data/assets/pdf_file/0017/109700/Immigration-Detention-Oversight-Report-January-to-June-2019.pdf, (Erişim Tarihi: 06.12.2024).
- Commonwealth Ombudsman (2024). "Legislation", https://www.ombudsman.gov.au/about/legislation#_immigration, (Erişim Tarihi: 06.12.2024).
- Council of Europe, (2019). "Protection, Promotion and Development of the Ombudsman Institution", https://english.ombudsman.gov.tr/kdk-pdf/protection_promotion_ombudsman/files/basic-html/page26.html, (Erişim Tarihi: 06.12.2024).
- Çakır Sümer, G., (2024). "Çevre İçin Ombudsmanlık veya Çevre Ombudsmanlığı Üzerine Bir Değerlendirme", **Ombudsman Akademik**, 10(20), ss. 207-228.
- Dastrup, R. A. (2019). Introduction to Human Geography, (<https://pressbooks.pub/human-geography/chapter/2-4/>), (29.11.2024).
- Demirhan, Y. ve Aslan, S. (2015). "Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi", **Birey ve Toplum Dergisi**, Cilt 5, sayı:1, ss.23-62.
- Department of Homeland Security (2024a). "Office of the Citizenship and Immigration Services Ombudsman", <https://www.dhs.gov/topics/cis-ombudsman>, (01.12.2024).

Department of Homeland Security (2024b). **2024 Acting Ombudsman's Message. Annual Report 2024 Citizenship and Immigration Services Ombudsman**, U.S. department of Homeland Security. Washington D.C.

Diamandouros, P. Nikiforos (2011). "Monitoring our impact on the environment: the role of Ombudsmen", <https://www.ombudsman.europa.eu/en/speech/en/10558>, (Erişim Tarihi: 06.01.2025).

ECCHR (2024). "Croatia: Pushback of refugees using extreme violence and sexual assault", <https://www.ecchr.eu/en/case/croatia-pushback-of-refugees-using-extreme-violence-and-sexual-assault/>, (Erişim Tarihi: 06.01.2025).

Eryılmaz, B. (2008). **Kamu Yönetimi**, Okutman Yayıncılık, Ankara.

EUMC (2004). **Migrants, Minorities and Legislation. European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia**, Luxembourg.

European Commission (2015). "Poland: The Ombudsman Has Legal Obligations Towards Immigrants", https://migrant-integration.ec.europa.eu/news/poland-ombudsman-has-legal-obligations-towards-immigrants_en, (Erişim Tarihi: 05.01.2025).

Finnish Immigration Service (2017). "Converting To Christianity Will Not Automatically Result In The Granting Of Asylum", <https://migri.fi/en/-/kristityksi-kaantymalla-ei-saa-automaattisesti-turvapaikkaa>, (Erişim Tarihi: 06.01.2025).

Freedom for Immigrants (2018). "Special Report: Abuse Motivated By Hate And Bias In U.S. Immigration Detention", <https://www.freedomforimmigrants.org/report-on-hate>, (Erişim Tarihi: 12.01.2025).

Georgi, F. ve Schatral, S. (2012). **Towards A Critical Theory Of Migration Control: The Case Of The International Organization For Migration (IOM)**, In M. Geiger & A. Pécoud (Eds.), The new politics of international mobility. Migration management and its discontents (ss. 193–221). Osnabrück: Institute for Migration Research and Intercultural Studies (IMIS).

Gezici Yalçın, M. (2017). **Göç Psikolojisi**, Pharmakon Yayınları, Ankara.

Gökçe, A.F. (2012). "Çağdaş Kamu Yönetiminde Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık) ve Türkiye İçin Askeri Ombudsmanlık Önerisi", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 17, sayı:2, ss. 203-227.

- Gün, S. (2014). **Tahterevallinin Aşağısı: Türkiye’de Göç ve Kent Yoksulluğu**, içinde Mertcan, Hakan / Ördek Aydın (ed.), Modern Zamanlar Bir Yokmuş Bir Varmış, Notabene Yayınları, Ankara.
- IAS (2025). “Why Are Countries Curbing Immigration?”, <https://iasservices.org.uk/why-are-countries-curbing-immigration/>, (Erişim Tarihi: 25.12.2024).
- IFRC (2018). “World Disasters Report 2018”, <https://www.ifrc.org/sites/default/files/2021-09/B-WDR-2018-EN-LR.pdf>, (Erişim Tarihi: 23.12.2024).
- Innes, A., Carlisle, S., Manzur, H, Cook, E., Corsi, J. ve Lewis, N. V. (2024). “Prevalence Of Physical Violence Against People In Insecure Migration Status: A Systematic Review And Meta-Analysis”, PLoS One, 2024 Mar 27, Cilt 19, sayı:3.
- IOM (2020). “Mülteci Destek”, <https://turkiye.iom.int/tr/multeci-destek>, (Erişim Tarihi: 23.12.2024).
- IOM (2021). “Mission”, <https://www.iom.int/mission>, (Erişim Tarihi: 23.12.2024).
- IOM (2024). “World Migration Report”, <https://worldmigrationreport.iom.int/>, (Erişim Tarihi: 23.12.2024).
- İçduygu, A. (2012). **Kentler ve Göç Türkiye, İtalya, İspanya, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları**, Temmuz, İstanbul.
- Johnson, K. A. (2020). “International Migration, Development, And Policy: Reconsidering Migration Transition Theory—A Way Forward”. **Hatfield Graduate Journal Of Public Affairs**, 4(1).
- Natarajan, A., Moslimani, M. ve Lopez, M.H., (2022). “Key Facts About Recent Trends In Global Migration”, https://www.pewresearch.org/short-reads/2022/12/16/key-facts-about-recent-trends-in-global-migration/ft_22-12-16_global-migration_01-png/, (Erişim Tarihi: 25.12.2024).
- Nezirevic, L. (2024). “Ombudsman Warns Finland’s Refugee Quota Plan Discriminatory To Muslims”, <https://www.pewresearch.org/short-reads/2022/12/16/key-facts-about-recent-trends-in-global-migration/>, (Erişim Tarihi: 25.12.2024).
- Non-Discrimination Ombudsman (2023). “The Special Rapporteur On Trafficking In Persons, Especially Women And Children”, <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/trafficking/cfi-idp/Submission-by->

- Finnish%20Non-Discrimination%20Ombudsmans. pdf., (Erişim Tarihi: 28.12.2024).
- Non-Disrimination Ombudsman (2024a). “Our Work”, <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/en/ombudsmans-task-in-matters-concerning-foreign-nationals.>, (Erişim Tarihi: 23.12.2024).
- Non-Disrimination Ombudsman (2024b). “Keeping the Eastern border crossing points closed continues to seriously compromise the right to seek asylum”, <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/en/-/keeping-the-eastern-border-crossing-points-closed-continues-to-seriously-compromise-the-right-to-seek-asylum.>, (Erişim Tarihi: 23.12.2024).
- Odman, T. (1995). **Mülteci Hukuku**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları.
- Parlak, B. ve Kadir C. D. (2016). **Karşılaştırmalı Ombudsman İncelemeleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Portugal Immigration News (2024). “Ombudsman Says 40% Of All Complaints Received Are From Immigrants”, <https://portugalimmigrationnews.com/portugal-news/ombudsman-says-40-all-complaints-received-are-immigrants.>, (Erişim Tarihi: 23.12.2024).
- Sezen, S. (2001). “Ombudsman: Türkiye İçin Nasıl Bir Çözüm, Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu Tasarısı Üzerinde Bir Değerlendirme”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 34, sayı:4, Aralık 2001, ss.71-96.
- Stamatoukou, E. (2024). “Greek Ombudsman Says Problems Persist in Refugee Protection” <https://balkaninsight.com/2024/04/04/greek-ombudsman-problems-persist-in-refugee-protection/>, (Erişim Tarihi: 25.12.2024).
- Tanilli, S., (1976), **Anayasalar ve Siyasal Belgeler**, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Temizel, Z. (1997). **Yurttaşın Yönetime Karşı Korunmasında Bağımsız Bir Denetim Organı: Ombudsman**, IULA-EMME, İstanbul.
- The Greek Ombudsman (2024). “The Challenge Of Migratory Flows And Refugee Protection”, <https://www.theioi.org/ioi-news/current-news/the-greek-ombudsman-publishes-new-report-on-the-challenges-of-migratory-flows-and-refugee-protection.>, (Erişim Tarihi: 25.12.2024).

- Total Croatia News (2018). “Ombudsman Denied Access To Information On Migrant Mistreatment”, <https://total-croatia-news.com/news/politics/ombudsman-denied-access-to-information-on-migrant-mistreatment/>., (Erişim Tarihi: 25.12.2024).
- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (2025). BM ve İnsan Hakları Kurumları, <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/BM-ve-Ulusal-insan-Haklari-Kurumlari>.
- Tyndall, P. (2018). “The Ombudsman & Direct Provision”, https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2018/01/resources_direct-provision-commentary.pdf., (Erişim Tarihi: 15.12. 2024).
- UN (2015). “Combating Violence Against Migrants”, https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UNODC_Combating_Violence_against_Migrants.pdf., (Erişim Tarihi: 15.12. 2024).
- UN (2024). “International Migration”, <https://www.un.org/en/global-issues/migration>., (Erişim Tarihi: 15.12.2024).
- UNHCR (2024). “Ombudsman Office Of Azerbaijan”, <https://help.unhcr.org/azerbaijan/ombudsman/>., (Erişim Tarihi: 15.12.2024).
- UNHCR (2025). “History of UNHCR” , <https://www.unhcr.org/about-unhcr/overview/history-unhcr>.
- USA (2024). “U.S. Citizenship and Immigration Services (USCIS)”, <https://www.usa.gov/agencies/u-s-citizenship-and-immigration-services>., (Erişim Tarihi: 25.12.2024).
- Wimmer, A. ve Schiller, N. G., (2003), “Methodological Nationalism, The Social Sciences, And the Study of Migration: An Essay in Historical Epistemology”, **International Migration Review**, 37(3), ss.576-610.
- Yılmaz, K. ve Horzum, M. B. (2005). “Küreselleşme, Bilgi Teknolojileri ve Üniversite”, **İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 6(10), ss.103-121.